

FANTOLY ZSANETT

Megváltozott ügyészi szerepfelfogás az új magyar büntetőeljárás törvényben

The Changed Role of the Prosecutor in the New Hungarian Criminal Procedure

Abstract: This paper has been inspired by the overview of the work of Ferenc Finkey as a crown prosecutor. It concentrates on certain procedural stages of the Hungarian Code on Criminal Procedure (Act XC of 2017) and demonstrates how this new act brings changes to the decision-making powers of the prosecutor's office compared to the previous act and also how the prosecutor's office serves as an important authority influencing the outcome of the case during the whole criminal process.

Keywords: law of the criminal procedure, public prosecutor, investigation, efficiency, reform in the criminal procedure

Összefoglaló: A tanulmányt Finkey Ferenc koronaügyési tevékenységének áttekintése ihlette. A tanulmány a hatályos magyar büntetőeljárás törvény [2017. évi XC. törvény] egyes eljárás szakaszaira koncentrálva azt mutatja be, miben hozott változást a 2018. július 1. napjától hatályos új törvény az ügyészség eljárási feladataihoz kapcsolódó döntési jogköre vonatkozásában a korábbi eljárási törvényeinkhez viszonyítottan; továbbá hogyan jelenik meg az ügyészség a büntetőeljárás minden szakaszában a büntetőügy menetét érdemben befolyásoló, alakító hatóságként.

Kulcsszavak: büntetőeljárás-jog, ügyész, nyomozás, hatékonyság, eljárásjogi reform

Finkey Ferenc koronaügyész (a „jogegység öre”) tiszteletére

1. Bevezetés

A 2018. július 1. napjától hatályos 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról (a továbbiakban: Be.) fokozott döntési kompetenciákat rendel az ügyészség jogkörébe a büntetőeljárás minden szakaszában.

Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény 1. § (1) bekezdése alapján: „Az ügyészség az igazságszolgáltatás közreműködőjeként a büntetőeljárásról szóló törvényben meghatározott feltételek szerint érvényesíti az állam büntetőigényét, felügyeli és végzi az előkészítő eljárást, irányítja, felügyeli, illetve végzi a nyomozást, képviseli a közvádat a bírósági eljárásban, valamint felügyeletet gyakorol a büntetés-végrehajtás törvényessége felett.” Ahogyan Finkey

Ferenc fogalmaz: „A kir. ügyészség feladata és tulajdonképpeni hivatása a bűnüldözés, a legalitás elvének az érvényesítése, tehát a bűncselekmények elkövetésének és elkövetőinek hivatalból kutatása, nyomatékos gyanú esetén a gyanúsítottak a bíróság elé állítása, a büntetőeljárás során bűnösnek bizonyult vádlott elítélésének szorgalmazása, és elítélés esetén a büntetés végrehajtása, illetőleg az arra való felügyelet.”¹

Jelen tanulmány az egyes eljárási szakaszokra koncentrálnak mutatja be, hogyan és milyen mélységben változott az ügyészség eljárási feladataihoz kapcsolódó döntési jogköre a korábbi eljárási törvényeinkhez viszonyítottan a hatályos büntetőeljárási törvényben; illetve miként jelenik meg az ügyészség az eljárás minden szakaszában a büntetőeljárás menetét érdemben befolyásoló hatóságként.²

2. Az előkészítő eljárás

Az új törvény a büntetőeljárás szerves részévé tette a bűnüldözési célból folytatott titkos információgyűjtést, illetve az adatszerző tevékenységet. A Be. VI. részében szabályozott leplezett eszközök alkalmazásának, illetve a Be. IX. részében szabályozott előkészítő eljárásnak a célja annak megállapítása, hogy a nyílt nyomozás elrendeléséhez szükséges bűncselekményi gyanú fennáll-e. Korábban a bűnüldözési célból folytatott titkos információgyűjtés, illetve adatszerzés ágazati törvényekben, széttagoltan nyert szabályozást a magyar büntetőeljárás jogforrási rendszerében. Az új szabályozás célja annak megteremtése volt, hogy ez a széttagoltság megszűnjék, és immár egységes kódex keretein belül találjon meg minden lényegi vonatkozó rendelkezést a jogalkalmazó a bűnüldözési célú titkos információgyűjtést érintően.³

Az előkészítő eljárás általános szabályai közül érdemes kiemelni, hogy ez csupán egy esetleges szakasza a büntetőeljárásnak, azaz természetesen nem lett általánosan alkalmazott eljárási szakasz. Az operatív eljárás lefolytatására az ügyészség és a nyomozóhatóság mellett – meghatározott esetekben – a rendőrség belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerve, valamint a rendőrség terrorizmust elhárító szerve is jogosult. Az előkészítő eljárást a gyakorlatban tipikusan feljelentés elutasítása után rendelik el, amikor a feljelentésből nem állapítható meg a bűncselekmény gyanúja, de érzékelhetően egy esetleges operatív szakasz beépítésével fény derülhet arra. Másik elrendelési alap lehet, ha a nyomozó hatóság vagy az ügyészség hivatalból tudomására jutott adatok alapján intézkedik; illetve ha korábbi, más eljárásban végrehajtott titkos információgyűjtés eredményeként kell foganatosítani ezt az eljárást. Az előkészítő

¹ FINKEY Ferenc: Ügyészi függetlenség és anyagi igazság. Különnyomat a Budapest Szemle 1936. évi decemberi füzetéből, 13. DTT – Magyar Jogi Portál 2019 – Országgyűlési Könyvtár www.ogyk.hu (letöltés ideje: 2020. 08. 31.)

² Eltérő véleményen van *Belovics Ervin*, aki szerint a Be. csupán egyértelműbbé és tisztábbá tette az ügyészség jogosultságaira, illetve kötelezettségeire vonatkozó normarendszert. Ld. *BELOVICS Ervin: Az ügyészség = Büntetőeljárás jog I-II. Kommentár a gyakorlat számára – Harmadik kiadás*, szerk. BELEGI József, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018, 81.

³ Megjegyzendő, hogy ez a törekvés csak részben vezetett eredményre, hiszen pl. a rendőrségről szóló törvényben változatlanul maradtak a titkos információgyűjtésre vonatkozó rendelkezések.

eljárás hat (kivételesen kilenc) hónapig tart, törvényességét az ügyészség felügyeli. Ezen felügyeleti jogkör a korábbi jogszabályokban is létezett az ügyészség vonatkozásában, és már akkor is fokozott felelősséget jelentett az ügyészség szempontjából az állampolgárok alapjogainak védelme érdekében. Hiszen az előkészítő eljárás során a terheltnek még nem minősített állampolgárok megfigyelése történik – az érintettek tudta és beleegyezése nélkül. Ahogyan *Láng László* fogalmaz: „Az elmúlt időszak egyik kétségtelen jogalkalmazói tapasztalata, hogy már az ad rem gyanú – feljelentés kiegészítése vagy nyomozás során történt – tisztázása több esetben a személyiségi jogok komoly sérelmét idézte elő, amely az előkészítő eljárásban végzett eljárási cselekmények és azok jellege folytán esetleg elkerülhető lesz.”⁴

Az előkészítő eljárás során ún. leplezett eszközök alkalmazására nyílik lehetőség. Ezen leplezett eszközök egy részének elrendeléséhez nincs szükség sem bírói, sem pedig ügyészi engedélyre. Vannak azonban olyan leplezett eszközök, amelyek csak bírói engedély birtokában alkalmazhatóak (pl. lehallgatás), illetve olyanok is, amelyek ügyészi engedélyhez kötöttek. Utóbbiakhoz tartozik a fizetési módok megfigyelése (1); a büntetőjogi felelősségre vonás elkerülésének kilátásba helyezése (2); a hozzájárulással alkalmazott megfigyelés (3); az álvásárlás (4); a fedett nyomozó alkalmazása (5); a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv tagja és titkosan együttműködő személy alkalmazása álvásárlás érdekében (6); és a fedőokirat, fedőintézmény és fedőadat felhasználása (7). Az ügyészség az indítvány beérkezésétől számított 72 órán belül dönt arról, hogy az adott leplezett eszköz alkalmazására engedélyt ad-e. Döntése – az előbbieken említettek miatt – kulcsfontosságú az alapjogok korlátozásának törvényessége szempontjából.

3. A nyomozás

A nyomozás *Láng László* szerint a bizonyítási eszközöket összegyűjtő és rögzítő, a bizonyítási eljárások eredményét megállapító, valamint mindezeket az ügyészség és a nyomozó hatóság által értékelő, előzetes bizonyítás felvételi eljárás.⁵ Osztjuk *Hautzinger Zoltán* véleményét, amely álláspont szerint a bűnügyi nyomozás állami rendeltetését csak úgy tudja betölteni, ha a bűncselekmények és elkövetőik megállapítása eredményesen kipróbált gyakorlati tapasztalatokra támaszkodva, tudományosan megalapozott módon, a vonatkozó jogi normák betartásával valósul meg.⁶ Az új büntetőeljárás törvény a nyomozás osztott modelljét vezette be, azaz a nyomozást két részre – egy felderítésre és egy vizsgálati szakaszra – bontotta. Az ügyészség döntési kompetenciája – bár eltérő szinten, de – mindkét nyomozási szakaszban lényeges. Szerepvállalását a felderítés során gyakorolt felügyelet formájában elősorban a reaktivitás, azaz az utólagos beavatkozás

⁴ LÁNG László: *Előkészítő eljárás = Büntetőeljárás jog I-II. Kommentár a gyakorlat számára – Harmadik kiadás*, szerk. BELEGI József, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018, 721–722.

⁵ *Uo.*, 729.

⁶ HAUZINGER Zoltán: *Gondolatok a kriminalisztika elméleti rendszeréről*, Jura, 2019/1, 84.

lehetősége; míg a vizsgálat irányításával az eljárás további menetét aktívan kijelölő proaktivitás jellemzi.⁷

A *felderítés* szakaszában – a megalapozott gyanú megállapításához megfelelő mértékben – a bűncselekménynek, illetve az elkövető személyének a felderítése történik, illetve ehhez kapcsolódóan a bizonyítási eszközök felkutatása és rögzítése. Ezek a feladatok alapvetően a nyomozó hatóság felkészültségét és szakmai kompetenciáját igénylik, így a nyomozás ezen szakaszában a nyomozó hatóság önállóan jár el, az ügyészség pedig törvényességi felügyeletet gyakorol a nyomozó hatóság tevékenysége felett. A törvényességi felügyelet érdemi gyakorlására általában akkor kerül sor, ha valamilyen probléma lép fel az eljárásban részt vevők oldaláról, például egy jogorvoslat (panasz) előterjesztése által. Ilyenkor az ügyészség a jogorvoslat elbírálása során jogi álláspontja meghatározásával dönt az eljárás további menetéről az adott jogkérdésben, de a nyomozás irányát – az erre vonatkozó törvényi felhatalmazás hiányában – érdemben nem befolyásolhatja kriminalisztikai álláspontja meghatározásával. A nyomozástaktikai, -technikai, illetve -metodikai irányvonalak meghatározása ugyanis ebben az eljárési szakaszban a nyomozó hatóság kompetenciája, és abba az ügyészség – eseti iránymutatás meghatározása által – nem nyúlhat bele.

A felderítés szakaszában a nyomozó hatóság hathavonta köteles beszámolni az ügyészségnek a nyomozás állásáról, végső határidőt a Be. nem határoz meg a felderítés kapcsán. A félévente történő beszámolás során természetesen már elkerülhetetlen, hogy az ügyészség részéről a saját szakmai álláspont kialakítása és ismertetése is megne történjék. Ezt az esetkört rögzíti *Sinku Pál* tanulmányában az (1) pontban.⁸ *Sinku* szerint az ügyészség álláspontjának ismertetése a felderítés során az arra alapot adó intézkedéstípus szerint öt esetkörbe sorolható; az álláspont hivatalból történő közlése a nyomozó hatóság hathavonta történő beszámolása alapján (1), az engedélyezés (2), a kényszerintézkedések elrendelése vagy indítványozása (3), a jogorvoslatok elbírálása és az eljárési résztvevők kérelmei alapján történő intézkedés (4), illetve a valamennyi egyéb eljárési cselekmény alapján történő véleményközlés körébe (5).⁹ Ezek alapján *Sinku Pál* arra a következtetésre jut, hogy az ügyész ugyan nem irányíthatja a felderítést, de annak törvényességét és hatékonyságát értékelni köteles, mivel a felügyelet magában foglalja azt is, hogy az ügyész értékeli a nyomozás addigi eredményét, foglaljon állást a szükséges nyomozati cselekményekről, és ehhez képest vizsgálja a nyomozó hatóság tevékenységének hatékonyságát.¹⁰

A nyomozás második szakasza, a *vizsgálat* a gyanúsított kihallgatása után kezdődik. Tulajdonképpen a felderítés szakasza azzal ér véget, hogy a felderítő munka eredménnyel zárul, vagyis sikerült felderíteni a bűncselekményt; azonosították a feltételezett elkövetőt; és feltárták, majd rögzítették a bizonyítási eszközök egy részét, amelyek már elégségesek

⁷ LICHTENSTEIN András: *Az ügyészség és a nyomozó hatóság kapcsolata az új büntetőeljárási törvényben = Doktori Műhelytanulmányok 2017*, szerk. KESERŐ Barna Arnold, SZE-ÁJDI, Győr, 2017, 126., <https://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/doktori/doktori%20m%C5%B1helytanulm%C3%A1nyok%202017/lichtenstein.pdf> (letöltés ideje: 2020. 08. 13.)

⁸ SINKU Pál: *Megújult ügyészi szerepfelfogás a büntetőeljárás vádemelést megelőző szakaszában*, Miskolci Jogi Szemle, 2019/2. különszám.

⁹ *Uo.*

¹⁰ *Uo.*

a megalapozott gyanú kialakításához, illetve a gyanúsítottal történő közléshez. Ha mindez nem így történik, azaz például az ismeretlen tettes személye nem nyer felderítést, a nyomozást – a vizsgálati szakasz megkezdése nélkül – meg kell szüntetni.

A vizsgálat szakaszában nyílik meg igazán az ügyészség számára a döntési lehetőség az eljárás további irányának meghatározása tárgyában, az eljárás ezen szakaszában ugyanis már az ügyészség az eljárás ura. Az egyes eljárási cselekményeket a nyomozó hatóság nem önállóan, hanem az ügyészség irányítása alatt, annak utasítása alapján végzi.

A Be. kiemelt fontosságot tulajdonít a terhelti együttműködés ösztönzésére; a beismerő vallomás megtételével a terhelt számára számos – az eljárás mielőbbi befejezését elősegítő, kedvező – megoldás jelentkezik. Ahogyan a törvény miniszteri indokolása fogalmaz: „A gyanúsított együttműködése, beismerése esetén lehetőség nyílik az eljárás gyors befejezésére, akár a vizsgálati szakasz teljes elhagyására, vagy a bíróság előtti bizonyítás elhagyására, radikális csökkentésére.”¹¹ A gyakorlatban mindez úgy történik, hogy az ügyészség a gyanúsított kihallgatását követően állást foglal abban a kérdésben, hogy milyen további intézkedésnek lehet helye. Az eljárás általános menetén (vagyis további bizonyítási eszközök beszerzésén és megvizsgálásán, majd az ezekre alapozott vádemelésen) túl egyéb, az eljárást egyszerűsítő intézkedéseknek is helye lehet a vizsgálat szakaszában. Ma már ugyanis nem jelenthető ki általánosan az a vezérelv, amely a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk idején még meghatározó volt, és amelyet *Finkey Ferenc* így fogalmazott meg: „a kir. ügyészség hivatali kötelessége, mihelyt valaki ellen büncselekmény elkövetésének nyomatékos gyanúja volt megállapítható, vádat emelni, vagyis az ügyet bíróság elé vinni”.¹² Az ügyészség oportunitási lehetőségeinek széles tárháza nyílik meg a nyomozás vizsgálati szakaszában, így például az ügyészség – a gyanúsított együttműködését elősegítendő, annak beismerése esetére – *kilátásba helyezheti* közvetítői eljárás lefolytatása céljából az eljárás felfüggesztését; a vádemelés elhalasztását (feltételes ügyészi felfüggesztés keretében); az eljárás megszüntetését; vagy az *egyezséges eljárást* keretében történő ítélethozatali lehetőséget. Utóbbi keretében a gyanúsított és védője már a vizsgálat szakaszában megállapodhat írásban az ügyészséggel a később kiszabásra kerülő büntetés neméről és mértékéről. A terhelttel történő megállapodás az Alkotmánybíróság meghatározása szerint a büntetőeljárás egyszerűsítését és gyorsítását célzó olyan jogintézmény, amelyben az állam lehetőséget teremt a büntetőeljárás alá vont személy rendelkezési jogának érvényesülésére a bírósági eljárás formájának megválasztásában.¹³ Az USA-tól eltérően a magyar nyomozási egyezségben a tényállás és a jogi minősítés nem képezi az egyezkedés tárgyát, arról mindig az ügyészség dönt. Az írásbeli „vádalku” a büntetés neméről és mértékéről szól, a terhelti együttműködésért, a beismerő vallomásért cserébe. Ilyen esetben – fő szabály szerint – az ügyészségnek lehetősége nyílik a további bizonyítási eszközök beszerzése során azokra az információkra támaszkodni, amelyeket a gyanúsított a

¹¹ 2017. évi XC törvényhez fűzött részletes indokolás.

¹² FINKEY: *Ügyészi...*, i. m., 15.

¹³ Soós László: *Egyezség a bűnösség beismeréséről = Büntetőeljárás jog I-II. Kommentár a gyakorlat számára – Harmadik kiadás*, szerk. BELEGI József, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018, 812.

beismerő vallomás során előadott, megkönnyítve ezáltal a nyomozó hatóság munkáját. A további bizonyítási eszközök beszerzésétől azonban ekkor sem lehet eltekinteni, amely tény a gyakorlatban ezen jogintézmény (nyomozási egyezség) alkalmazásának gyakoriságát jelentősen csökkenti.¹⁴ A nyomozás során létrejött egyezséget az ügyészség csatolja a vádirathoz, annak alapján emel vádat. A bíróság előkészítő ülés keretében dönt a megegyezés jóváhagyása vagy annak elutasítása kérdésében, és ha nem látja akadályát az egyezség elfogadásának, már az előkészítő ülésen meghozhatja annak alapján az ítéletet. Így nem kell a bizonyítási eljárás lefolytatása céljából – hosszú és költséges – tárgyalást tartani, hanem a tárgyalást megelőző előkészítő ülésen kerülhet sor az ügydöntő határozat meghozatalára és jogerőre emelkedésére. Ezáltal a gyakorlatban is megvalósul a büntetőeljárás egyszerűsítésének és gyorsításának elméleti kívánalma.

Az ügyészség másik oportunitási lehetősége az immár csak a nyomozás szakaszában érvényesíthető elterelő jogintézmény, a *közvetítői eljárásra utalás*. A közvetítői eljárás a bűncselekmény elkövetésével kiváltott konfliktust kezelő eljárás, amelynek célja, hogy a büntetőeljárást lefolytató nyomozó hatóságtól, illetve ügyésztől független közvetítő bevonásával – a sértett és a gyanúsított közötti konfliktus rendezésének megoldását tartalmazó, a bűncselekmény következményeinek jóvátételét és a terhelt jövőbeni jogkövető magatartását elősegítő – írásbeli megállapodás jöjjön létre.¹⁵ A restoratív, kárhelyreállító igazságszolgáltatás érdekében alkalmazott eljárás célja tehát a gyanúsított és a sértett megegyezésének elősegítése, kárjóvátétel útján. A restoratív igazságszolgáltatásban az érintettek bevonásával oldják meg a bűncselekménnyel okozott kár jóvátételét, amelynek eszköze a tettes és a sértett megegyezése.¹⁶ Ahhoz, hogy az ügyészség az eljárás felfüggesztése mellett közvetítői eljárásra utalja az ügyet, szükséges a gyanúsított beismerő vallomása mellett a felek ez irányú indítványa is, illetve a gyanúsított részéről a jóvátétel valószínűsítése. A közvetítői eljárás céljából történő eljárásfelfüggesztés eljárásonként egy alkalommal, legfeljebb hat hónappal történhet. A közvetítői eljárás során tett nyilatkozatok az esetlegesen később folytatásra kerülő büntetőeljárásban nem használhatók fel. Ha a megegyezésben foglalt jóvátételi kötelezettségét a gyanúsított teljesítette, az ügyészség a büntetőeljárást megszünteti. Amennyiben a gyanúsított által vállalt kötelezettség teljesítése elmarad, a nyomozás folytatására kerül sor, erről az ügyészség dönt.

Szintén az elterelést szolgálja az új Be.-ben *feltételes ügyési felfüggesztés* elnevezést viselő, valójában a vádemelés elhalasztásáról rendelkező jogintézmény. Ezen törvényi szabályozás alapján az ügyészség dönthet úgy, hogy – bár a vádemeléshez szükséges bizonyítási eszközök a rendelkezésére állnak – egy meghatározott próbaidő tartama alatt mégsem emel vádat, hanem ad még egy esélyt a gyanúsítottnak arra, hogy elkerülje a bírósági eljárást. Ezáltal a gyanúsítottal szemben az elkövetett bűncselekmény miatt bírósági eljárás lefolytatására, bűnösség kimondására, büntetés kiszabására, intézkedés

¹⁴ Erről részletesen lásd FANTOLY Zsanett: *Egyezség a nyomozásban*, Kézirat, megjelenés alatt.

¹⁵ A büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény 2. § (19) bek.

¹⁶ MOLNÁR Gábor Miklós: *A közvetítői eljárás = Büntetőeljárás jog I–II. Kommentár a gyakorlat számára – Harmadik kiadás*, szerk. BELEGI József, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018, 808

alkalmazására – pártfogó felügyelet kivételével – nem kerülhet sor.¹⁷ A feltételes ügyészi felfüggesztés kis tárgyi súlyú – háromévi, különös méltánylást érdemlő esetben ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő – bűncselekmény esetén alkalmazható akkor, ha az ügyészség a gyanúsított magatartásának kedvező irányú alakulását vélelmezi a próbaidő alatt. A vádemelés ugyanis ilyenkor egy meghatározott – legfeljebb egyéves – próbaidőre kerül felfüggesztésre, amely próbaidő alatt a gyanúsítottnak eleget kell tennie a számára meghatározott magatartási szabályoknak is. Ha a próbaidő eredményesen telik le, azaz a gyanúsított jogkövető magatartást tanúsít és betartja a magatartási szabályok által előírt kötelezettségeket, akkor az ügyészség a próbaidő leteltével megszünteti az eljárást. Amennyiben a feltételes ügyészi felfüggesztés alatt a gyanúsított ellen újabb bűncselekmény miatt büntetőeljárás indul, abban a gyanúsított kihallgatás megtörténik; vagy a gyanúsított a vádemelés elhalasztásának időtartamára előírt magatartási szabályokat nem teljesíti, az ügyészség a nyomozás folytatását rendeli el.

Vádemelésre – mint a nyomozás vizsgálati szakaszának utolsó eljárási cselekményére – akkor kerül sor, ha az ügyészség a rendelkezésére álló bizonyítási eszközök birtokában úgy dönt, hogy bíróságra viszi az ügyet. Ilyen esetben tehát az ügyészség nem élt a vizsgálat során az elterelő intézkedések lehetőségével, vagy azok nem vezettek eredményre, és nem kerülhetett sor az eljárás megszüntetésére. A bírósági eljárás feltétele a vádemelés, tehát – közvédas bűncselekmény esetén – az ügyészség vádirata nélkül a bíróság hivatalból nem indíthatja meg és nem folytathatja le az eljárását. A vádemelés azonban – ahogyan az előbbiekben láthattuk – nem az egyetlen és kizárólagos eszköze az ügyészségnek a nyomozás lezárására, és az ügyészi opportunitás eszközei a jogalkotói szemlélet alapján lehetőség szerint – az egyszerűsítés szempontrendszerében – egyébként is elsőbbséget élveznek a „hagyományos”, vádemeléssel végződő nyomozáshoz képest.

4. A bírósági eljárás

A Be. egyik legjelentősebb újítása a magyar büntetőeljárás bírósági szakaszát tekintve az előkészítő ülés kötelezővé tétele. Az ügyészségnek itt is alapvető szerepe van az eljárás további alakításban. Az előkészítő eljárás ugyanis kettős céllal bír: ezen a nyilvános ülésen a vádlott és a védő kifejezheti a váddal kapcsolatos álláspontját már a tárgyalást megelőzően (1), és/vagy közreműködhetnek a bizonyítás további irányának meghatározásában (2). Az első eset akkor bír különös jelentőséggel, ha az ügyészség által a vádiratban a szankció neme és mértéke tárgyában megfogalmazott ún. „mértékes” indítvány elfogadást nyer a vádlott által. Az ügyészség ugyanis – a terhelt beismerésének esetére – kilátásba helyezhet egy olyan „feltételes” büntetés kiszabási indítványt, amelyet ha a vádlott megfelelőnek talál, és erre tekintettel beismerő nyilatkozatot tesz, a további – tárgyaláson felvett bizonyítási eljárás – elmarad. Az ügyészség indítványa ösztönzőleg

¹⁷ BELOVICS ERVIN: *A feltételes ügyészi felfüggesztés = Büntetőeljárás jog I–II. Kommentár a gyakorlat számára – Harmadik kiadás*, szerk. BELEGI JÓZSEF, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 842.

hathat a vádlotti beismerő vallomás megtételére, emellett jelentős szerepe lehet a bíróság döntésében.¹⁸ A szakirodalomban – a nyomozási egyezség után – ezt tekintjük a terhelti együttműködés másik formájának. Itt azonban – ellentétben a nyomozási egyezséggel – nem előzi meg az ügyészség, a terhelt és a védő részvételével zajló egyeztetési folyamat az egyezség létrejöttét, és írásba foglalt megállapodás sincs. A nyomozási egyezségtől eltérően itt csupán arról van szó, hogy az ügyészség arra az esetre is meghatároz egy büntetékiszabási indítványt a bíróság számára, ha a vádlott az előkészítő ülésen beismerő nyilatkozatot tenne. Az indítványozott szankció általában jóval kedvezőbb, mint amelyet a bizonyítási eljárás lefolytatásával járó bírósági tárgyalást követően a bíróság feltehetően kiszabna, amennyiben a vádlott bűnössége bizonyításra kerülne. A vádlott számára tehát érdemes lehet azt a döntést meghozni, hogy az előkészítő ülésen a bíróság előtt beismerő nyilatkozatot tesz, lemond a tárgyaláshoz való jogáról, és elfogadja az ügyészség által a „mértékes” indítványban meghatározott szankciót. Ha pedig a bíróság nem látja akadályát a beismerő nyilatkozat elfogadásának, az előkészítő ülésen meghozhatja az ítéletét. Érzékelhetően tehát az előkészítő ülésen is jelentős az ügyészség eljárásmeghatározó szerepe, hiszen az alkalmas szankció megválasztásával a terheltet az együttműködésre sarkallhatja, és ezáltal egyszerűsítésre, gyorsításra kerülhet a büntetőeljárás bírósági szakasza. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a gyakorlatban leggyakrabban megfogalmazott kritika az új Be. irányában annak „egy terhelt – egy bűncselekmény” szemlélete, azaz hogy a törvénynek az eljárás egyszerűsítését, gyorsítását szolgáló jogintézményei leginkább azokban a büntetőeljárásokban válnak be, amelyeket egy terhelt ellen és egy bűncselekmény miatt folytatnak a hatóságok. (Nincs tehát társtetteség vagy részesi alakzatok, sem több rendbeli elkövetés.) Ez érzékelhető adott esetben az előkészítő ülésen megjelenő gyakorlati problémákból is, a teljesség igénye nélkül: az előkészítő ülésen jogerős befejezést nyert vádlott vallomása a többi vádlott-társ tekintetében hogyan használható fel bizonyítékként;¹⁹ a beismerő nyilatkozatot nem tett vádlottak védői jelen lehetnek-e az előkészítő ülésen, amikor a beismeréssel érintett vádlott-társ nyilatkozata jegyzőkönyvezésre kerül, stb. Előfordulhat olyan eset is, hogy a beismeréssel nem élő, társtettes vádlottak cselekményei tekintetében lefolytatott bizonyítási eljárás során más tényállás kerül ítéleti tényállásként megállapításra, mint az előkészítő ülésen elfogadásra került beismerő nyilatkozat alapján megállapított másik ítéleti tényállás. Ekkor értelemszerűen sérül a társtetteség alapját képező ugyanazon tettesi alapcselekmény szabálya. A jobbiztonság alapját képező egységes büntetékiszabási gyakorlat szempontjából az sem feltétlenül szerencsés helyzet, ha a társtettesek azonos cselekvőség mellett teljesen eltérő szankcióban részesülnek bűnösségük megállapítása mellett pusztán azért, mert egyikük – az ügyészség „mértékes” indítványára tekintettel – beismerő nyilatkozatot tett az előkészítő ülésen, míg a többi az érdemi védekezést választotta a tárgyaláson. Az viszont kétségtelen, hogy a vádalku lényege szerint a terhelt azáltal nyer a beismerő vallomás megtételével, hogy – arra tekintettel – kedvezőbb szankciót kap az ítéletben.

¹⁸ MÉSZÁR RÓZA: *Előkészítő ülés = Büntetőeljárás jog I-II. Kommentár a gyakorlat számára – Harmadik kiadás*, szerk. BELEGI József, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018, 1015.

¹⁹ PECSENYE Máté: *Vádalku magyar módra – az előkészítő ülés*, www.mjsz.uni-miskolc.hu, Miskolci Jogi Szemle 2019/1, 161. (letöltés ideje: 2020. 08. 13.)

Amennyiben az előkészítő ülésen nem kerül sor a terhelt együttműködésére és a beismert nyilatkozat megtételére, a terhelt és védője megjelöli a vádlott érdemi védekezésének alapját, és további bizonyítási indítványokat terjeszt elő. A bizonyítás menetének további meghatározásában történő közreműködés (2) keretében a bizonyítási indítványok előterjesztése fő szabály szerint itt, az előkészítő ülésen kell megtörténni. A későbbiekben, az érdemi tárgyaláson, a felek bizonyítási indítvánnyal már csak szigorú feltételek mellett élhetnek (például igazolniuk kell, hogy az indítvány alapjául szolgáló tény vagy bizonyítási eszköz az előkészítő ülést követően keletkezett; vagy arról az indítványozó önhibáján kívül csak később szerzett tudomást).²⁰

5. Összegzés

Összegzésünket érdemes Finkey Ferenc 1936-ból való gondolataival kezdenünk, amelyeket a kir. ügyészség 1861-ben történő felállításával összefüggésben fogalmazott meg: „A kir. ügyészség felállításával s a nyomozásnak, a hivatalos bűnüldözésnek reá, mint állami szerve ruházásával lett a büntetőeljárás igazi peres eljárásá, vádperré, mely hasonlíthatatlanul nagyobb biztosítékot nyújt az anyagi igazság érvényesítésére, mint a régi nyomozó rendszer [...]”.²¹ Kozma Sándor szerint pedig „ha a közvádoló nem ellenség, hanem az igazságszolgáltatás rendes funkcionáriusa, aki nem büntetést, hanem igazságot keres és szorgalmaz, aki nemcsak vádol, hanem azt el is hártja, sőt véd is, akkor majd a közvádólót is utoléri az a bizalom, amelyet a bíróság már világszerte meghódított magának”.²² Ezen gondolatok érvényesek hatályos büntetőeljárás törvényünkre is, amelyben – mind a nyomozásban, mind a bírósági eljárásban – az ügyészség döntési kompetenciájának előtérbe helyezése figyelhető meg. A nyomozás osztott modelljének első szakaszában, a felderítésben ugyan az ügyészség még „csupán” törvényességi felügyeletet gyakorol; a második szakaszban, a vizsgálatban azonban már teljes mértékben ő az eljárás ura. Döntéseivel, utasításaival irányítja a nyomozó hatóságot, és oportunitási lehetőségeinek széles skálájával meghatározójává válik az eljárás menetének. Ahogyan Cséka Ervin fogalmaz: „[...] az ügyészség a nyomozó hatóságok tevékenysége fölött – ha úgy tetszik – teljhatalmat (de nem a hatóságok szakmai önállóságát korlátozó túlhatalmat) gyakorol, vagyis minden nyomozási cselekményre, de a nyomozás egészére nézve is irányítási, utasítási, ellenőrzési joga van. Ez a jogkör pedig nyilvánvalóan jóval többet foglal magában, semhogy annak kifejezésére a hazai jogban régóta meghonosodott 'ügyészi törvényességi nyomozásfelügyelet' megfelelő fogalom volna.”²³ A vádiratban foglalt „mértékes indítvánnyal” pedig egyértelműen elősegítheti a terhelt együttműködését a büntetőeljárásban, hiszen – ahogyan Finkey fogalmaz – „[...] gyakorlati szempontból, úgy a közérdek, mint a vádlott érdeke legközvetlenebbül a kiszabott büntetés nemével és mennyiségével

²⁰ A tárgyalás előkészítése után a bizonyítási indítványok előterjesztésének szabályai vonatkozásában lásd: Be. 520. §

²¹ FINKEY: *Ügyész..., i. m., 7.*

²² KOZMA Sándort idézi Finkey: *i. m., 11.*

²³ CSÉKA Ervin: *Gondolatok az ügyészségről (büntetőügyekben) = Tanulmányok Földvári László tiszteletére*, szerk: KORINEK László, Pécs, 1996, 36.

kapcsolódik egybe".²⁴ A büntetéskiszabást érintő kedvező ügyészi indítvány pedig arra sarkalhatja a vádlottat, hogy beismerő nyilatkozatával egyszerűsítse, gyorsítsa a bírósági eljárást.

Természetesen az új Be. nem jutott el az „ügyész-bíráskodás” megteremtéséig, hiszen örök érvényűek Finkey szavai: „*az ügyészség csak kutat, csak indítványoz, a döntő szó, a határozás mindig a bíróságot illeti*".²⁵ Az azonban vitathatatlan, hogy az ügyészség már a nyomozás kezdetén döntési helyzetbe kerül az eljárás további formájának meghatározása tárgyában, az opportunitási lehetőségek vizsgálata által, illetve a vádiratban megfogalmazott „mértékes indítvánnyal” is alapjaiban határozhatja meg a vádlott együttműködési készségét, segítve a bíróságot abban, hogy „*a leggondosabb odaadással, a fennálló törvények és más törvényes jogszabályok szigorú megtartásával az ügyeket úgy intézze el, hogy ítéletével egyfelől igazságot szolgáltatson a perbebecsátkozott feleknek, másfelől helyreállítsa a felek valamelyike által megzavart társadalmi egyensúlyt és megsértett állami akaratot*".²⁶

Irodalomjegyzék

1. BELOVICS Ervin: *A feltételes ügyészi felfüggesztés = Büntetőeljárás jog I–II. Kommentár a gyakorlat számára – Harmadik kiadás*, szerk. BELEGI József, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018.
2. BELOVICS Ervin: *Az ügyészség = Büntetőeljárás jog I–II. Kommentár a gyakorlat számára – Harmadik kiadás*, szerk. BELEGI József, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018.
3. CSÉKA Ervin: *Gondolatok az ügyészségről (büntetőügyekben) = Tanulmányok Földvári László tiszteletére*, szerk. KORINEK László, Pécs, 1996.
4. FANTOLY Zsanett: *Egyezés a nyomozásban*, kézirat, megjelenés alatt.
5. FINKEY Ferenc: *Bírói függetlenség – betű-zsarnokság*, Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt., Szeged, 1935.
6. FINKEY Ferenc: *Ügyészi függetlenség és anyagi igazság. Különnyomat a Budapesti Szemle 1936. évi decemberi füzetéből*, 13. DTT.
7. HAUTZINGER Zoltán: *Gondolatok a kriminalisztika elméleti rendszeréről*, Jura, 2019/1.
8. LÁNG László: *Előkészítő eljárás = Büntetőeljárás jog I–II. Kommentár a gyakorlat számára – Harmadik kiadás*, szerk. BELEGI József, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018.
9. LICHTENSTEIN András: *Az ügyészség és a nyomozó hatóság kapcsolata az új büntetőeljárás törvényben = Doktori Műhelytanulmányok 2017*, szerk. KESERŰ Barna Arnold, SZE-ÁJDI, Győr, 2017.
10. MÉSZÁR Róza: *Előkészítő ülés = Büntetőeljárás jog I–II. Kommentár a gyakorlat számára – Harmadik kiadás*, szerk. BELEGI József, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018.
11. MOLNÁR Gábor Miklós: *A közvetítői eljárás = Büntetőeljárás jog I–II. Kommentár a gyakorlat számára – Harmadik kiadás*, szerk. BELEGI József, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018.

²⁴ FINKEY Ferenc: *Bírói függetlenség – betű-zsarnokság*, Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt., Szeged, 1935, 12.

²⁵ FINKEY: *Ügyész... i. m.*, 13.

²⁶ FINKEY: *Ügyész... i. m.*, 4.

12. SINKU Pál: *Megújult ügyészi szerepfelfogás a büntetőeljárás vádemelést megelőző szakaszában*, Miskolci Jogi Szemle, 2019/2. különszám.
13. Soós László: *Egyezés a bűnösség beismeréséről = Büntetőeljárás jog I–II. Kommentár a gyakorlat számára – Harmadik kiadás*, szerk. BELEGI József, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018.
14. PECSENYE Máté: *Vádalku magyar módra – az előkészítő ülés*. Miskolci Jogi Szemle, 2019/1.

Források

1. www.ogyk.hu (letöltés ideje: 2020. 08. 31.)
2. <https://dfkonline.sze.hu/images/egyedi/doktori/doktori%20m%C5%B1helytanulm%C3%A1nyok%202017/lichtenstein.pdf> (letöltés ideje: 2020. 08. 13.)
3. www.mjsz.uni-miskolc.hu (letöltés ideje: 2020. 08. 13.)